

MA'MER b. RÂŞİD

lunduğunu kaydetmektedir (*el-Fihrist*, s. 138). Ma'mer'in *el-Câmi'* dışındaki rivayetlerinin önemli bir kısmını Abdürrezzâk'ın ve diğer hadis imamlarının eserlerinden derlemek suretiyle ortaya koymak mümkündür.

Ma'mer b. Râşid'in hayatı ve *el-Câmi'* adlı eseriyle ilgili olarak Fuat Sezgin bir makale yazmış (bk. bibl.), Ebuzer Bozkurt *Ma'mer b. Râşid'in Hayatı ve Kitâbü'l-Câmi' İsimli Eseri* adlı bir doktora tezi hazırlamış (1980, AÜ İlahiyat Fakültesi), ayrıca Muhammed Re'fet Saîd bir çalışmasında Ma'mer'i pek çok yönden değerlendirmiştir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'* (Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef* içinde, nşr. Habîbürrahman el-A'zamî), Beyrut 1403/1983, X, 379; XI, 183; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef* (nşr. Habîbürrahman el-A'zamî), Beyrut 1403/1983, III, 490; IV, 26; V, 313; Ali b. Ca'd, *el-Müsned*, Beyrut 1410, s. 159; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 546-547; Ahmed b. Hanbel, *el-İlel* (Vasiyyullah), I, 132; II, 590; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VII, 378; Müslim, *el-Künâ ve'l-esmâ'*, Medine 1404, I, 625; Ebû Dâvûd, *el-Merâsil* (nşr. Şuayb el-Arnaût), Beyrut 1408/1988, s. 130; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 255-256; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 484; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 138; Bâcî, *et-Ta'dil ve't-tecrîh li-men ħarrece lehü'l-Buhârî fi'l-Câmi'i's-şâhih* (nşr. Ebû Lübbâbe Hüseyin), Riyad 1406/1986, II, 742; İbn Semüre el-Ca'dî, *Tabakâtü fukahâ'i'l-Yemen* (nşr. Eymen Fuâd Seyyid), Kahire 1377/1957 → Beyrut, ts. (Dârü'l-kalem), s. 66; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVIII, 303-311; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, V, 276-277; VII, 5-18; VIII, 11; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 190-191; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, III, 193-194; a.mlf., *er-Ruvâtü's-şikâtü'l-mütekelleme fihim bimâ lâ yücibü reddehüm* (nşr. M. İbrâhîm el-Mevsilî), Beyrut 1992, s. 166; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 88-89; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 9, 41; Muhammed Hamîdullah, *Muhtasar Hadis Tarihî ve Sahife-i Hemmam b. Münebbih* (trc. Kemal Kuşçu), İstanbul 1967, s. 54; Sezgin, *GAS*, I, 99, 290-291; a.mlf., "Hadis Musannefâtının Mebde'i ve Ma'mer b. Râşid'in Câmi'i", *TM*, XII (1955), s. 115-134; Nisar Ahmed Faruqi, *Early Muslim Historiography*, Delhi 1979, s. 271-280; M. Re'fet Saîd, *Ma'mer b. Râşid eş-Şan'ânî: Meşâdirühü ve menhecühü ve eşerühü fi rivâyeti'l-ħadîs*, Riyad 1403/1983; Cezzâr, *Medâhîlül-mü'ellifin*, III, 1570-1572.

İBRAHİM HATİBOĞLU

MA'MERİYYE

(المعمريّة)

Muammeriyye olarak da bilinen ve Mu'tezile kelâmcılarından Muammer b. Abbâd'ın (ö. 215/830) mensuplarına verilen ad (bk. MUAMMER b. ABBÂD).

MA'MÜRETÜLAZİZ

(bk. ELAZİĞ).

MA'N b. ADİ

(معن بن عدی)

Ma'n b. Adî
b. el-Ced el-Belevî el-Aclânî
(ö. 12/633)

Sahâbî.

İkinci Akabe Biatı'nda (622) bulunduğu bilinmektedir. Hz. Peygamber Ma'n'ı hicretten sonra Hz. Ömer'in ağabeyi Zeyd b. Hattâb ile kardeş ilân etti. Bedir Gazvesi başta olmak üzere Resûl-i Ekrem'in bütün savaşlarına katıldı. Bedir Gazvesi'nde elde edilen ganimetler dağıtılırken pay almak istemediyse de Resûlullah'ın almasını söylemesi üzerine kabul etti ve bu gazvede şehid olan Mübeşşir b. Abdül-münzir'in hissesini ailesine ulaştırma görevini de Hz. Peygamber ona verdi. Münafıklar tarafından inşa edilen Mescid-i Dirâr'ın yıkılması için Resûl-i Ekrem'in görevlendirdiği (9/630) sahâbilerden biri de Ma'n b. Adî'dir. Ayrıca İslâmiyet'ten önce okuma yazma bilen çok az kişiden biri olduğu için Resûlullah'ın vahiy kâtipleri arasında yer alıyordu. Hz. Peygamber'in vefatı sırasında fitnelerle karşılaşmaktan korkan müslümanların, "Keşke Resûlullah'tan önce ölseydik" diye ağlaştıklarını görünce Ma'n, Resûl-i Ekrem'in sağlığında olduğu gibi vefatından sonra da ona bağlılığını göstermek için kendisinden önce ölmeyi arzu etmeyeceğini söylemiştir (İbn Sa'd, III, 465).

Hz. Peygamber'in vefatı üzerine ensarın hemen toplanıp aralarından birini halife seçmek istedikleri sırada oraya gelen muhacirlerle aralarında tartışma çıkmış, bu esnada Ma'n yaptığı konuşmalarla ortalığı yatıştırdığı gibi Hz. Ebû Bekir'in halife seçilmesinde de önemli rolü olmuştur. Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde Müseylimetülkezzâb'a karşı yapılan Yemâme savaşı sırasında kumandan olan Hâlid b. Velîd 100 atlıdan oluşan bir öncü birliğin başına Ma'n'ı tayin etmişti. Bu savaşta büyük yararlıklar gösteren Ma'n, bir ara müslüman askerlerin bozguna uğraması karşısında ileriye atılarak, "Ey ensar, Allah için düşmanınıza karşı savaşmak üzere geri dönün!" diye bağırması, öncülüğünü bizzat yaptığı bu saldırı esnasında zor durumdaki askerlerden bazıla-

rını kurtarmasına rağmen sonunda Zeyd b. Hattâb ile birlikte şehid olmuştur (Rebûlevvel 12 / Mayıs – Haziran 633).

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Kitâbü'r-Ridde* (nşr. Muhammed Hamîdullah), Paris 1409/1989, s. 22, 26; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 377, 456, 460, 465, 474; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), IV, 1441-1442; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), V, 238; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, I, 320-321; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 429; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), II, 1107, 1109; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye* (Özel), II, 67, 305; M. Mustafa el-A'zamî, *Küttâbü'n-nebî*, Riyad 1401/1981, s. 105.

HABİL NAZLIGÜL

MA'N b. EVS

(معن بن أوس)

Ma'n b. Evs b. Nasr b. Ziyâd el-Müzenî
(ö. 64/684 [?])

Muhadram şair.

Mudar kabilesinin Müzeyne koluna mensuptur. Medine ile Mekke arasında bulunan, toprakları verimli bir bölgede yerleşmiş varlıklı bir ailenin çocuğudur. Gençlik döneminin bir kısmını Câhiliye devrinde geçirdiği ve bu sırada kabilesinin katıldığı savaşlara şahit olduğu kaydedilir (Ömer Ferruh, I, 418). Medine'de hurmalıkları, başka yerlerde arazileriyle deve sürüleri bulunan Ma'n ticaret hayatına atılarak Şam, Irak (Basra) ve Hicaz'a seyahat etti. Gittiği yerlerde birçok evlilik yaptı, bunlardan hep kız evladı dünyaya geldi. Câhiliye geleneğine rağmen kızlarını bağrına basmış, kız çocuğu olduğu için üzülenleri de teselli etmiştir. Ticaret için uzakta bulunduğu sırada bağları ve arazisi gasbedilen Ma'n, ticaretten kazandıklarını da tüketince hayatının son yıllarını sefalet içinde geçirdi. Onun Hz. Peygamber'le görüşüp fetih ve gazvelere katıldığına dair bir kayıt bulunmamaktadır. Mekke'nin fethinden önce müslüman olduğu ve kabilesi Müzeyne'den bir grupla birlikte Huneyn Gazvesi'ne iştirak ettiği ileri sürülürse de (Brockelmann, I, 72) bu kesin değildir. İslâm'a ne zaman girdiği bilinmeyen Ma'n, Abdullah b. Cahş, Ömer b. Ebû Seleme gibi birçok sahâbîye metkiye yazmış, Hz. Ömer ile görüşüp ona da bir kaside takdim etmiştir. Muâviye b. Ebû Süfyân ile de görüştüğü, Muâviye'nin onun şiirlerini çok beğendiği kaydedilir (Abdülkâdir el-Bağdâdî, VII, 260). Birçok olaya şahit olmasına rağmen şiirlerinde bu konuda hiçbir işarete rastlanmaz. Bu-

nun sebebi köy hayatını çok sevmesi ve mecbur kalmadıkça şehre inmemesi olmalıdır. Hayatının son yıllarında gözlerini kaybeden şairin Mervân b. Hakem ile Abdullah b. Zübeyr arasında çıkan olaylara yetiştiğine göre Medine'de 64 (684) yılında öldüğü söylenebilir.

Ma'n b. Evs'in İslâmî erdemlere müslüman olmadan önce de sahip olması, Müslümanlığı kabul ettikten sonra İslâmî prensiplere uygun olarak yaşamaya devam etmesi şiirlerinde fazla bir değişikliğin ortaya çıkmamasını neticesini doğurmuş, eski Arap şiirinin geleneği içinde yazdığı şiirlerinin temalarını aynı istikamette sürdürmüştür. Bazı halife ve sahâbîlere takdim ettiği methiyeleri beğenilen şairin hicivlerinde nükteli, alaylı ve sitemli, kendisinin ve kabilesinin erdemlerini övdüğü fahriyyelerinde gerçekçi, hiki-miyyâta dair şiirlerinde ise eğitici tavrı dikkat çeker.

Ebû Ali el-Kâfi tarafından rivayet edilen Ma'n'ın divanı Câhiliye şiirinin geleneksel konuları olan gazel, medih, fahr, hiciv ve hikemiyyât türü şiirlerden oluşur. İlk defa Almanca bir girişle birlikte Paul Schwartz tarafından neşredilen divanı (Leipzig 1903) daha sonra Kemal Mustafa (Ma'n b. Evs hayâtühü, şî'ruhü, ahbâruhü, Kahire 1927), Nûrî Hammûdî el-Kaysî – Hâtim Sâlih ed-Dâmin (Bağdad 1977) ve Ömer Muhammed Süleyman el-Kattân (Şî'ru Ma'n b. Evs el-Müzenî, Cidde 1403/1983) tahkik ederek yayımlamışlardır. Muhammed b. Süleyman es-Sedîs son neşrin eleştirisine dair bir makale yazmıştır ('Âlemü'l-kütüb, VII/4 [Riyad 1986], s. 468-473).

BİBLİYOGRAFYA :

Merzûbânî, *Mu'cemü's-şu'arâ'*, Kahire 1954, s. 399; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 202; İbn Manzûr, *Muhtârü'l-Eğânî*, Beyrut 1383/1964, X, 103; Safedî, *Nektü'l-himyân* (nşr. Ahmed Zekî Bek), Kahire 1329/1911, s. 294; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Bağdad 1909, III, 499; Abdülkâdir el-Bağdadî, *Hizânetü'l-edeb*, VII, 260; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 72; *Beiträge zur arabischen Poesie*, İstanbul 1956-58, s. 1-28; Sezgin, *GAS* (Ar.), II/2, s. 276-278; C. Zeydân, *Âdâb*, I, 158; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, I, 418-421; M. Râşid en-Nedvî, "Ma'n b. Evs el-Müzenî", *Mecelletü'l-Mecma'î'l-ilmîyyi'l-Hindî*, I/1, Aligarh 1976, s. 107-126; II/1-2 (1976), s. 104-135; Muhammed b. Süleyman es-Sedîs, "Şî'ru Ma'n b. Evs el-Müzenî, tahkîki "Ömer el-Kattân", 'Âlemü'l-kütüb, VII/4, Riyad 1406/1986, s. 468-473; M. Plessner – [Ch. Pellat], "Ma'n b. Aws al-Muzani", *EP* (İng.), VI, 344.

ALİ ŞAKİR ERGİN

MA'N b. İSÂ

(معن بن عيسى)

Ebû Yahyâ Ma'n b. İsâ
b. Yahyâ b. Dînâr el-Kazzâz el-Eşcaî
(ö. 198/814)

İmam Mâlik'in talebesi.

130 (748) yılından sonra doğdu. İpek dokumacılığıyla uğraştığı için "Kazzâz" lakabıyla, Benî Eşca'ın mevlâsı olduğu için "Eşcaî" nisbesiyle anılmıştır. Medine'de yaşadı. İmam Mâlik'ten başka İbn Ebû Zî'b, İbrâhim b. Tahmân, İshak b. Yahyâ, Ebû'l-Gusn Sâbit b. Kays el-Medenî, Muâviye b. Sâlih, Mahreme b. Bükeyr el-Eşca' gibi şahıslardan rivayette bulundu. Kendisinden İmam Şâfiî, Ali b. Medîni, Ahmed b. Hanbel, Ebû Hayseme Züheyr b. Harb, Abdullah b. Zübeyr el-Humeydî, Ebû Bekir Abdullah b. Ebû Şeybe, Sahnûn, Muhammed b. Hâris el-Bezzâr, Yahyâ b. Maîn gibi âlimler hadis rivayet ettiler. İmam Mâlik'in özel ilgi gösterdiği talebelerindendi. Mâlik mescide çıktığında ona tutunurdu; bu sebeple kendisine "Mâlik'in bastoncuğu" denmiştir. Mâlik'in en güvenilir râvilerinden olup *el-Muvaftâ'* rivayet etmiştir. Halife Hârûnürreşid ve oğulları İmam Mâlik'ten *el-Muvaftâ'* dinlerken kitabı Ma'n b. İsâ'nın okuduğu kaydedilir. İmam Mâlik'in kendisine olan güveni hususunda Ma'n şöyle der: "Mâlik soran ben olmadıkça Iraklılar'a hadis nakletmezdi. *el-Muvaftâ'*'daki bütün hadisleri benim ona arzettiklerim müstesna Mâlik'ten semâ yoluyla aldım. Kendisine sorduklarım hariç hadis dışındaki şeylerin hepsini ona arzettim." Ali b. Medîni de, "Ma'n bize Mâlik'ten işittiği kırk bin mesele nakletti" demiştir (Zehebî, IX, 305-306). Ebû Hâtim er-Râzî, Mâlik'in öğrencileri içinde hâfızası en güçlü ve en güvenilir kabul ettiği Ma'n'ı Abdullah b. Nâfi' es-Sâiğ ve İbn Vehb'e tercih ettiğini söyler. İbn Habîb onu Medine'de fıkıh konusunda Mâlik'e halef olanlar arasında sayar. Ma'n 198 yılının Şevval ayında (Haziran 814) Medine'de vefat etti. Ebû İsâ et-Tirmizî, Ma'n'ın Mâlik'ten çok sayıda rivayetine *el-Câmi'u's-şâhih*'inde yer vermiş, Buhârî ve Müslim de kendisinden tahrîcde bulunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 437; Yahyâ b. Maîn, *et-Târîh*, III, 174; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VII, 390-391; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 227; İbn Mencûye, *Ricâlü Şâhihi Müslim* (nşr. Abdullah el-Leysi), Beyrut 1407/1987, II, 252; İbn Abdülber, *et-Temhid*, Muhammediyeye

1387, VIII, 316; Hatîb, *Târîhu Bağdad*, VIII, 466; IX, 427; Bâcî, *et-Ta'dîl ve't-tecrîh li-men harrece lehü'l-Buhârî fi'l-Câmi'i's-şâhih* (nşr. Ebû Lübbâbe Hüseyin), Riyad 1406/1986, II, 700, 726; İbnü'l-Kayserânî, *Tezkiretü'l-huffâz* (nşr. Hamdî b. Abdülmecîd b. İsmâil es-Selefi), Riyad 1415/1994, I, 332; Kâdî İyâz, *Tertîbü'l-medârik*, I, 367-369; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVIII, 335-339; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, IX, 304-306, 461; X, 263; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Lecne), I, 144-145.

ORHAN ÇEKER

MÂNA

(المعنى)

Sûret ve şekil karşılığı olarak kullanılan tasavvuf terimi

(bk. SÜRET).

MÂNA

(المعنى)

Sözlükte "demek istemek, kastetmek" anlamındaki any (inâyet) kökünden mimli masdar veya ism-i mef'ûl (ma'nî-ma'nâ) olup "denilmek istenen, kastedilene şey" mânasına gelir. Buna göre mâna lafızların tasvir ettiği, yöneldiği veya lafızlarla anlatılmak istenen, onlarla anlaşılacak şeydir. Nahiv ilminde lafzın mukabili olarak kullanılan mâna "sözle anlatılmak istenen şey" (maksad, medlûl) olarak tanımlanmıştır. Mantık disiplininde ise mâna, benzer bir açıklama ile "vaz' yoluyla lafızdan zihne yansıyan tasavvur" şeklinde tarif edilir. Sözü edilen sûret bir lafızla ifade edilirse "müfred", birleşik lafızla ifade edilirse "mürekkep mâna" diye anılır. Mâna ile mefhumun her biri akılda oluşan sûreti ifade etmesi açısından birbirine benzer. Ancak oluşmaları bakımından farklılık arzederler; zira sûret lafızla kastedilmesi bakımından mâna, akılda oluşması bakımından mefhum diye isimlendirilir (Tehânevî, II, 1600-1601).

Lafızlarla mânaları arasında tabii bir ilişkinin bulunduğu görüşünü ileri sürerek hangi lafızların hangi mânalar için vazedildiği konusunda bir ön bilgiye sahip olmaya gerek bulunmadığı yolundaki görüş Abbâd b. Süleyman es-Saymerî tarafından savunulmuştur. Ancak bu görüş, aynı şeylerin farklı dillerde farklı isimlerinin bulunmasını ve bir lafzın iki zıt anlama gelmesini açıklayamaz. Ayrıca bu telakkinin doğru kabul edilmesi her insanın bütün dilleri anlayabileceği sonucuna götürür. İbn Cinnî de lafızların sesleri, harfleri ve vezinleriyle mânaları arasında